

03.11.2022

Innspill til Justiskomiteen om representantforslag om bedre oppfølging av unge innsatte**Om forslaget:**

Vi viser til representantforslag fra stortingsrepresentantene Andreas Sjalg Unneland, Kathy Lie og Marian Hussein om bedre oppfølging av unge innsatte i fengsel.¹ Forslagsstillerne påpeker at overganger fra ungdomsenhetene til ordinære fengsler som særlig sårbare og argumenterer for at det er behov for å styrke oppfølging av denne målgruppen. Videre mener forslagsstillerne at kriminalomsorgens lovverk i dag er i utakt med andre sektorer og viser til at barnevernet har ettervern til 23 år, og opplæringsloven gjelder til 25 år.

Forslagsstillerne fremmer fire forslag som har til hensikt å styrke rettighetene til barn i konflikt med loven:

1. Iverksette tiltak for å unngå bruk av fengsel overfor barn
2. Utrede etablering av overgangsinstitusjoner eller -avdelinger mellom ungdomsenheter og ordinære fengsler
3. Slutte å dømme barn til forvaring
4. Utrede hele straffereaksjonsstigen for barn og unge under 24 år.

Barneombudet mener

Barneombudet støtter forslaget og oppfordrer justiskomiteen til å stille seg bak. I dette brevet ønsker vi i særlig grad å utdype våre synspunkter knyttet til forslag to om overgangsenheter.

Med unntak av frihetsberøvelse har unge innsatte de samme rettighetene som andre borgere. Dagens kunnskapsgrunnlag viser imidlertid at flere av unge innsattes rettigheter er under press. Som Jonatan-saken illustrerer endrer hverdagen seg dramatisk for en ung innsatt den dagen man fyller atten år og må overføres til et ordinært fengsel, der den tette oppfølgingen og bevegelsesfriheten man var vant med fra ungdomsenheten plutselig blir et knapphetsgode.

Forslagsstillerne viser til FNs barnekomité's klare anbefaling i generell kommentar nr. 24 om å la ungdom fullføre påbegynte program ved ungdomsenheter eller andre tilpassede tilbud. Dette innebærer at det er viktig å legge til rette for at skolegang, helsehjelp og annen støtte som ungdommene får av det tverretatlige teamet i ungdomsfengslene, bør videreføres i en tilpasset form også etter fylte 18 år. De peker på at dette vil være i samsvar med prinsippet i

¹ Representantforslag: <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/representantforslag/2022-2023/dok8-202223-014s.pdf>

straffegjennomføringsloven § 3 fjerde ledd om gradvis tilbakeføring, samt FNs minstestandarder for håndtering av ungdomskriminelle, jf. Beijing-reglene § 3 om at «Efforts shall also be made to extend the principles embodied in the Rules to young adult offenders.»

Barneombudets undersøkelser viser at det ikke er tilfeldig hvilke barn som begår alvorlig kriminalitet og som havner i fengsel. I 2020 sendte vi Justis- og beredskapsdepartementet en [oppsummering fra vår gjennomgang av de mest alvorlige straffesakene](#) der barn var idømt ubetinget fengsel eller satt i varetekt. Barna har vært kjent for hjelpeapparatet i mange år, de har lav tilknytning til samfunnets institusjoner og utpreget dårlig psykisk helse.

Barn og unge som soner i norske fengsler er fortsatt under utvikling, og har i ungdomstiden forutsetninger for å lære og utvikle nye evner og ferdigheter. Det betyr med andre ord at det er et potensial for å påvirke disse barna i positiv retning dersom innholdet i straffen tilpasses deres behov. På den andre siden kan det få store kostnader for barnet selv, og ikke minst samfunnet, dersom unge innsattes rettigheter ikke blir oppfylt - og dermed hindrer rehabilitering og en vellykket tilbakeføring til samfunnet.²

Analyseselskapet Samfunnsøkonomisk analyse anslo i et oppdrag fra Justisdepartementet at kriminalitet kostet samfunnet 144 milliarder i 2019.³ De siste årene har kutt i kriminalomsorgens budsjett ført til nedbemanning og mindre programvirksomhet i fengslene. Dette har skjedd samtidig som oppdatert kunnskap tegner et bilde av en mer utsatt og sårbar fengselspopulasjon som har behov for mer oppfølging under og etter soning.

Kriminalomsorgens egen kartlegging viser at flere unge innsatte i varierende grad får et tilfredsstillende tilbud i fengsel, som blant annet medfører at utdanningsløp avbrytes og at det ikke gis god nok helsehjelp. Riksrevisjonen undersøkte av tilbudet til innsatte i norske fengsler viser det samme. De konkluderer med at tjenestetilbudet til innsatte og mangelfullt samarbeid med andre velferdstjenester under og etter soning, samlet svekker mulighetene for en vellykket tilbakeføring til samfunnet.

Vi er glad for at Regjeringen nå øker bevilgningen til kriminalomsorgen for å styrke grunnbemanningen i norske fengsler. Økt bemanning vil kunne bidra til å redusere bruk av isolasjon overfor en sårbar fengselspopulasjon og samtidig legge til rette for mer programvirksomhet for de innsatte. Regjeringen har også øremerket midler til unge innsatte, i form av to ambulante ungdomsteam som skal bedre oppfølgingen av målgruppen. Samlet mener Barneombudet at disse tiltakene alene ikke løser de menneskerettslige utfordringene for de cirka 400 unge innsatte i norske fengsler.

Forslag 1, 3 og 4 er også temaer Barneombudet har jobbet med de siste årene. FNs barnekonvensjon fastsetter klare standarder for bruk av fengsel overfor barn. Dersom norske myndigheter skal fengsle barn, skal dette være i tråd med barnekonvensjonen. Barneombudet

² Samordnede velferdstjenester til personer etter soning – glippsoner og broer: <https://www.idunn.no/doi/10.18261/issn.2464-3076-2021-03-01>

³ Samfunnsøkonomiske kostnader av kriminalitet 2022: <https://www.regjeringen.no/contentassets/c1e4467f7fea4adfaf346429cb525b46/r06-2022-samfunnsokonomiske-kostnader-av-kriminalitet.pdf>

arbeid med barn i konflikt med loven er i stor grad sammenfattet i vårt [innspill](#) til forrige regjeringens arbeid med barne- ungdoms- og gjengkriminalitet.

Barneombudet anbefaler

Barneombudet håper justiskomiteen kan komme til enighet om å be regjeringen om å utrede hvordan rehabiliteringsformålet og unge innsattes rettigheter best kan oppfylles i henhold til FNs barnekonvensjon artikkel 37 og 40, samt straffegjennomføringsloven § 2.

Når det gjelder forslag to, viser vi til Ingunn Fornes fagbok om «straff av barn» (2022) der norsk kriminalomsorg sammenlignes med andre europeiske land. Her vises det blant annet til Tyskland (Jugendstraf) og Sverige (sluten ungdomsvård) der unge soner i egne enheter hvor det åpnes opp for å videreføre arbeidet med unge innsatte også etter myndighetsalder.

Norsk lov sier at fengsling av barn alltid skal være siste ut vei og for kortest mulig tid. Vi anbefaler Justiskomiteen om å be regjeringen innhente mer kunnskap om effekt og virkninger av alternative straffereaksjoner. En slik gjennomgang må ha som mål å ta tak i de bakenforliggende årsakene til kriminalitet og finne rom for i enda større grad å sluse ungdom inn i tiltak som er egnet til å føre dem tilbake til en positiv og inkluderende utvikling i tråd med prinsippene i Barnekonvensjonen. Forslag 1 og 4 henger her tett sammen, og vi ser behov for en bred gjennomgang av hele «reaksjonsstigen», der ungdommenes egne erfaringer inngår som et sentralt moment.

FNs barnekomite har anbefalt Norge å slutte med bruk av forvaring. Vi har bedt Justisdepartementet utrede årsaker til økt bruk av forvaring og vurdere å endre straffeloven for å sikre at mindreårige ikke idømmes forvaring eller tids-ubestemt straff. Sett i sammenheng med forslag 3 om bruk av forvaring, anbefaler Barneombudet at Justiskomiteen også ber regjeringen se nærmere på dagens praksis når det gjelder rettspsykiatriske vurderingene i alvorlige straffesaker som gjelder barn. Vi viser til [oppsummering fra vår gjennomgang av de mest alvorlige straffesakene](#) der vi anbefaler Justisdepartementet at det innføres tydeligere kompetansekrav til de sakkyndige, at barna observeres over tid og at de sakkyndige bruker de samme metodene/ verktøyene ved de rettspsykiatriske vurderingene. Nasjonal enhet for rettspsykiatriske sakkyndighet (NERS) sendte nylig en bekymringsmelding «i linja», herunder til divisjon for psykisk helsevern ved St. Olavs hospital, der de blant annet melder bekymring om at det er særlig krevende å fremskaffe sakkyndige der det er behov for kompetanse innen barnepsykiatriske problemstillinger (psykose og rus) og habilitering (utviklingshemming og autismespekterlidelse). På bakgrunn av våre funn ved gjennomgangen av straffesaker som nevnt over, er vi bekymret for rettssikkerheten til barn som står tiltalt i straffesaker der særreaksjoner kan bli et mulig utfall av straffesaken.

Ta gjerne kontakt for mer informasjon:

Thov Midtsund Nordbø, thov@barneombudet.no, tlf: 91649107

Torggata 2-4
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo

Torggata 2-4
0181 Oslo

post@barneombudet.no
+47 22 99 39 50

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo

barneombudet.no
EHF/org.nr.: 971527765